

УДК 338.512

ОСНОВНІ ПІДХОДИ ДО КЛАСИФІКАЦІЇ ВИРОБНИЧИХ ВИТРАТ ПІДПРИЄМСТВА

Ткаченко А.М. (м. Запоріжжя)

Анотація

В статті розглянуто теоретичні аспекти стосовно формування витрат підприємства та їх класифікації. Відзначено, що аналізуючи рівень собівартості одиниці продукції, можна правильно розв'язати питання щодо доцільності вибору об'єктів підприємницької діяльності.

The article contains theoretic aspects of enterprise expends and its classification. A correct solution of advisable enterpriser choice could be obtained analyzing production unit cost price level.

Ключові слова

ВИРОБНИЧІ ВИТРАТИ, СОБІВАРТІСТЬ, ПРОДУКЦІЯ, ЕКОНОМІЧНА ВИГОДА, ДІЯЛЬНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВА, ОРГАНІЗАЦІЯ ВИРОБНИЦТВА.

Вступ

Перехід економіки України до ринкових відносин потребує удосконалення організації виробництва. Особливо актуально це для промислових підприємств, більшість з яких у даний час працює неефективно і є збитковими.

Як відзначають у своїх роботах провідні вчені-економісти, що в умовах переходу до ринкової економіки витрати на виробництво продукції стають найважливішим об'єктом, який потребує удосконалення методів нормування, планування, аналізу, обліку і контролю витрат на виробництво продукції [1, с.1].

Мета статті:

- проаналізувати основні підходи до класифікації виробничих витрат підприємства.

Обговорення проблеми

В процесі господарювання на підприємстві виникають витрати щодо вартості використаних виробничих запасів (сировини, матеріалів, робіт, послуг), оплати праці працівників, здійснених соціальних заходів, зносу необоротних матеріальних і нематеріальних активів. Сукупні витрати на виробництво продукції складають витрати господарської діяльності суб'єктів підприємництва. В такому найбільш абстрактному розумінні витрати виробництва однаково притаманні всім суспільно-економічним формаціям.

Національні економічні стандарти визначають витрати підприємства як зменшення економічних вигод у вигляді вибуття

активів або збільшення зобов'язань, які призводять до зменшення власного капіталу (за винятком зменшення власного капіталу за рахунок його вилучення або розподілу власниками). Витрати підприємства на рівні виробничих структурних підрозділів виступають у формі виробничої собівартості продукції (робіт, послуг).

Виражені в грошовій формі витрати на витрачені засоби виробництва, оплату праці і соціальні заходи становлять собівартість продукції. Іншими словами, собівартість - це сума всіх витрат на створення продукції, виражена у грошовому виразі.

Собівартість продукції важливий економічний показник, який у значній мірі характеризує економічну ефективність виробництва. В ньому відображаються результати господарської діяльності за той чи інший період.

Аналізуючи рівень собівартості одиниці продукції, можна правильно розв'язати питання щодо доцільності вибору об'єктів підприємницької діяльності. Знаючи собівартість продукції, можна визначити рентабельність виробництва за певним видом економічної діяльності, кожного суб'єкта господарювання, розмір прибутків, тощо. На основі рівня собівартості одиниці продукції, що виробляється встановлюється певний рівень цін. Отже, питання собівартості, методи її обчислення мають велике значення. Від уміння правильно обчислювати, аналізувати собівартість продукції у великій мірі залежить рівень ефективності господарської діяльності та розвиток суб'єкта господарювання.

У собівартості продукції (робіт, послуг) знаходять відображення всі сторони роботи підприємства: рівень організації виробничого процесу, його технічна оснащеність, ступінь ефективності використання необоротних та оборотних активів, продуктивність праці, рівень організації матеріально-технічного постачання [2, с. 6].

Собівартість як показник використовують для:

- оцінки рівня господарювання підприємства (за видами та об'єктами діяльності) та його структурних підрозділів;
- контролю за ефективністю витрачання природних, матеріальних, трудових і фінансових ресурсів;
- визначення економічної ефективності інвестиційної та інноваційної діяльності, впровадження заходів щодо забезпечення більш ефективного технологічного процесу господарювання;
- розробки і встановлення цін на продукцію (роботи, товари і послуги);
- визначення економічної доцільності та вигідності здійснення підприємницької діяльності за різними об'єктами господарювання [3, с. 56]

У процесі своєї діяльності підприємство здійснює матеріальні та грошові витрати. Залежно від ролі, яку вони відіграють у процесі відтворення, їх поділяють на три групи:

Основні підходи до класифікації виробничих витрат підприємства

1. Витрати, пов'язані з основною діяльністю підприємства. Це витрати на виробництво або реалізацію продукції, так звані поточні витрати, які відшкодовуються за рахунок виручки від реалізації продукції (послуг).

2. Витрати, пов'язані з інвестиційною діяльністю, тобто на розширення та оновлення виробництва. Одноразові витрати на просте та розширене відтворення основних фондів, приріст оборотних коштів та формування додаткової робочої сили для нового виробництва. Джерелами фінансування цих витрат є амортизаційні відрахування, прибуток, емісія цінних паперів, кредити тощо.

3. Витрати на соціальний розвиток колективу (соціально-культурні, оздоровчі, житлово-побутові та інші потреби). Ці витрати не пов'язані з процесом виробництва, а тому джерелом їх фінансування є прибуток.

Найбільшу питому вагу у загальному обсязі витрат підприємства мають витрати на виробництво [4, с. 264].

Розрізняють витрати економічні та бухгалтерські. Економічні витрати - це всі види виплат постачальникам за сировину та матеріальні ресурси. Ці витрати складаються із зовнішніх (явних) та внутрішніх (неявних або імпліцитних). Зовнішні витрати - це платежі постачальникам матеріальних ресурсів, виплата заробітної плати, нарахування амортизації тощо. Ця група витрат і становитиме бухгалтерські витрати, які фактично відповідають витратам наших підприємств.

Внутрішні витрати мають неявний, імпліцитний характер, оскільки відображають використання ресурсів, що належать власнику підприємства у вигляді землі, приміщень, активів тощо, за які він формально не платить. Підприємець фактично здійснює ці витрати, але не в явній формі, не в грошовій.

Поняття "економічні витрати" є загальноприйнятим, бухгалтерські обчислюються на практиці для визначення реальної суми фактично здійснених витрат, оподаткованого прибутку тощо [4, с. 265].

Розрізняють витрати на одиницю продукції та загальні витрати на весь обсяг виготовленої продукції (наданих послуг).

При плануванні, обліку та аналізі витрати класифікують за різними ознаками. Основними з них є ступінь однорідності, економічна роль у формуванні собівартості, спосіб обчислення на окремі види продукції, зв'язок з обсягом виробництва, час виникнення та обчислення.

Залежно від ступеня однорідності витрати поділяються на прості (елементні) та комплексні. Прості (елементні) це витрати однорідні за економічним змістом (сировина, основні матеріали, заробітна плата). Комплексні витрати різні за своїм складом, вони охоплюють кілька економічних елементів (витрати на утримання

та експлуатацію машин, загальновиробничі, втрати від браку тощо) [5, с. 134].

За економічною роллю у формуванні собівартості продукції витрати поділяють на основні та накладні. Основні витрати безпосередньо пов'язані з процесом виготовлення виробів і утворюють їх головний речовий зміст. Це витрати на сировину, основні матеріали, технологічне паливо та енергію, заробітну плату основних виробничих робітників. За допомогою накладних витрат створюються необхідні умови для функціонування виробництва, його організації, управління, обслуговування (загальновиробничі витрати).

За способом обчислення на окремі види продукції витрати поділяються на прямі та непрямі. Прямі витрати безпосередньо відносять на собівартість виготовлення конкретного виду продукції і можуть бути розраховані на її одиницю прямо (матеріали, паливо, заробітна плата). Непрямі витрати пов'язані з виготовленням різних видів продукції, в цьому разі не можна безпосередньо обчислити витрати на окремі види продукції (загальновиробничі витрати, витрати на утримання та експлуатацію машин тощо). Непрямі витрати розподіляються на окремі види продукції пропорційно визначеній базі. Зростання частки прямих витрат у загальній сумі підвищує точність обчислення витрат на одиницю продукції [6, с. 78].

Залежно від зв'язку з обсягом виробництва витрати поділяють на постійні та змінні. Постійні витрати — це такі, абсолютна величина яких у даний період при зміні обсягу виробництва в певних межах не змінюється. При істотних змінах обсягів виробництва, наслідком яких є зміни виробничої та організаційної структури підприємства, величина постійних витрат змінюється стрибкоподібно, після чого вона знову залишається постійною. Це витрати на утримання й експлуатацію будівель, споруд, управління цехом, орендна плата. До постійних витрат відносять, також витрати, які неістотно змінюються внаслідок зміни обсягів виробництва, тому їх називають умовно-постійними.

Змінні витрати це такі витрати, величина яких у даний період безпосередньо залежить від обсягу виробництва. У свою чергу, змінні витрати поділяють на пропорційні, прогресивні і регресивні [7, с. 219].

Пропорційні змінні витрати змінюються прямо пропорційно до обсягу виробництва (коефіцієнт пропорційності дорівнює одиниці). Це витрати на сировину, основні матеріали, комплектуючі вироби, відрядну заробітну плату. Прогресивні змінні витрати зростають у відносно більшій пропорції, ніж обсяг виробництва (коефіцієнт пропорційності більший за одиницю). До них можна віднести витрати на відрядно-прогресивну оплату праці. Регресивні змінні витрати змінюються у відносно меншій пропорції, ніж виробництво (коефіцієнт пропорційності менший за одиницю). До цих витрат належать витрати на експлуатацію машин та устаткування, його ремонт, інструмент тощо. Поділ витрат на постійні та змінні дає змогу визначити кількісну

Основні підходи до класифікації виробничих витрат підприємства

залежність різних витрат від змін в умовах виробництва та реалізації при здійсненні планування, виборі варіантів рішень [8, с. 455]. Залежно від часу виникнення витрати можуть бути поточними, одноразовими, майбутніми. Поточні витрати здійснюються щоденно в даному періоді, одноразові - це разові витрати, що здійснюються не частіше як один раз на місяць. Майбутні витрати - це витрати, на які резервуються кошти в кошторисно-нормативному порядку (оплата відпусток, сезонні витрати та ін.).

Витрати класифікуються за ознаками, наведеними в таблиці 1.

Таблиця 1 – Класифікація витрат підприємства

Ознаки	Характеристика витрат
1. За центрами відповідальності (за місцем виникнення витрат)	Зведені по: - підприємству - структурних підрозділах - цехах - дільницях - центрах витрат - центрах відповідальності
2. За характером виробництва	В основному, допоміжному чи обслуговуючому виробництві
3. За єдністю (однорідністю) витрат	Одноразові та комплексні
4. За видами витрат	За економічними елементами та за статтями калькуляції
5. За способами перенесення вартості на продукцію	Прямі та непрямі
6. За ступенем впливу обсягу виробництва на рівень витрат	Змінні та постійні
7. За календарними періодами	Поточні, довгострокові, одноразові
8. За доцільністю витрачання	Продуктивні та непродуктивні
9. За визначенням відношення до собівартості продукції	На продукцію, витрати періоду

Залежно від характеру та призначення виконуваних процесів виробництво поділяється на основне, допоміжне (підсобне) та обслуговуюче.

До основного виробництва належать виробництва, цехи, дільниці, що беруть безпосередню участь у виготовленні продукції

Допоміжне (підсобне) виробництво призначене для обслуговування цехів основного виробництва: виконання робіт по ремонту основних засобів, забезпечення інструментом, запасними частинами для ремонту устаткування, різними видами енергії (парою, холодом), тарою, транспортними та іншими послугами. До нього належать ремонтні цехи, експериментальні, енергетичні, паросилове господарство, компресорні, тарні, транспортні та інші підрозділи.

Усі витрати на виробництво включаються до собівартості окремих видів продукції, робіт і послуг (у тому числі окремих виробів, виготовлених за індивідуальними замовленнями), груп однорідних виробів, типових представників виробів, напівфабрикатів [9, с. 168].

За доцільністю витрачання витрати поділяються на продуктивні та непродуктивні. Продуктивні - передбачені технологією та організацією виробництва. Непродуктивні - не обов'язкові, що виникають у результаті певних недоліків організації виробництва, порушення технології тощо. За визначенням відношення до собівартості продукції розрізняють витрати на продукцію та витрати періоду. Витрати на продукцію - це витрати, пов'язані з виробництвом. У виробничій сфері до таких витрат належать усі витрати (матеріали, зарплата, амортизація верстатів тощо), пов'язані з функцією виробництва продукції [9, с. 171].

Витрати на виробництво продукції створюють виробничу собівартість продукції (робіт, послуг). Витрати періоду - це витрати, що не включаються до виробничої собівартості і розглядаються як витрати того періоду, в якому вони були здійснені. Це витрати на управління, збут продукції та інші операційні витрати. Витрати на підприємстві формуються в залежності від видів його діяльності, які схематично зображені на рисунку 1. Основна діяльність - це операції, пов'язані з виробництвом або реалізацією продукції (товарів, робіт, послуг), які забезпечують основну частку доходу підприємства.

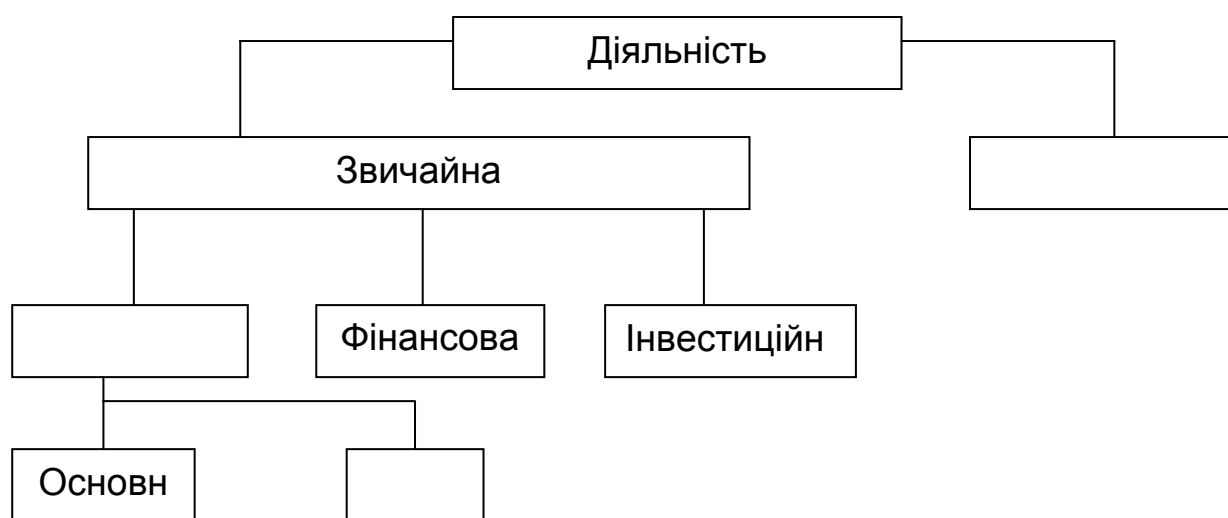

Рисунок 1 – Види діяльності підприємства

Операційна діяльність - основна діяльність підприємства, а також інші види діяльності, які не є інвестиційною чи фінансовою діяльністю.

Інвестиційна діяльність - це придбання і продаж довгострокових активів, а також інших інвестицій, які не є еквівалентами грошових коштів.

Фінансова діяльність - це діяльність, яка призводить до змін розміру та складу власного і запозиченого капіталу підприємства.

Надзвичайна діяльність - події або операції, які відрізняються від звичайної діяльності підприємства, та не очікується, що вони

Основні підходи до класифікації виробничих витрат підприємства

повторюватимуться періодично або в кожному наступному звітному періоді [2, с. 21-22].

Виходячи з вищевикладеного можна зробити такі **висновки**, що собівартість продукції - це виражені в грошовій формі сукупні витрати на підготовку і випуск продукції (робіт, послуг). Собівартість характеризує ефективність усього процесу виробництва на підприємстві, оскільки в ній відображаються рівень організації виробничого процесу, технічний рівень, продуктивність праці та ін. Чим краще працює підприємство та ефективніше використовує виробничі ресурси, тим нижча собівартість продукції (робіт, послуг).

На даний момент в конкурентних умовах функціонування кожне підприємство повинне знаходити шляхи зниження витрат на виробництво. Існують наступні основні фактори зниження собівартості продукції: підвищення технічного рівня виробництва, підвищення рівня механізації та автоматизації виробничих процесів, розширення масштабів використання й удосконалення техніки і технології, що застосовується; краще використання сировини та матеріалів, поліпшення організації виробництва і праці, упровадження наукової організації праці, поліпшення використання основних і виробничих фондів, поліпшення матеріально-технічного забезпечення, скорочення транспортно-складських витрат тощо, зміна структури, асортименту та поліпшення якості продукції.

Джерела

1. Економіка підприємства: Навч. посібник / А.В. Шегда, Т.М. Литвиненко, М.П. Нахаба та ін.; За ред. А.В. Шегди.- 2-ге вид.- К.: Знання-Прес, 2002.- 335 с.

2. Економічний аналіз: Навч. посібник / М.А. Болох, В.З. Бурчевський, М.І. Горбатюк; За ред. акад. НАНУ, проф. М.Г. Чумаченька.- К.: КНЕУ, 2001.- 540 с.

3. Кучер В.А. Управління витратами при відтворенні потужності вугільного підприємства: Автореф. дис. к-та екон. наук: 08.06.01 / Донецьк. наук. техн. унів.- Донецьк, 2003.- 20 с.

4. Мокий М.С., Скамай Л.Г., Трубочкина М.И. Экономика предприятия: Учеб. пособие / Под ред. проф. М.Г. Лапусты.- М.: ИНФРА-М, 2000.- 264 с.

5. Раицкий К.А. Экономика предприятия: Учебник для вузов.- М.: Информ.- внедр. центр Маркетинга, 1999.- 693 с.

6. Савицкая Г.В. Экономический анализ: Учеб. / Г.В. Савицкая.- 8-е изд., перераб. – М.: Новое знание, 2003.- 640 с.

7. Тарасюк Г.М., Шваб Л.І. Планування діяльності підприємства: Навч. посібник.- К.: "Каравела", 2003.- 432 с.

8. Цал-Цалко Ю.С. Витрати підприємства: Навч. посібник.- К.: Цул, 2002.- 656 с.

9. Экономика машиностроительного производства: Учеб. для машиностр. спец. вузов / И.М. Бабук, Э.И. Горнаков, Б.И. Гусаков, А.М. Панин; Под общ. ред. И.М. Бабука.- Мн.: Выш. шк., 1990.- 352 с.

ОСНОВНЫЕ ПОДХОДЫ К КЛАСИФИКАЦИИ ПРОИЗВОДСТВЕННЫХ ИЗДЕРЖЕК ПРЕДПРИЯТИЯ

Ткаченко А.М. (г. Запорожье)

Аннотация

В статье рассмотрены теоретические аспекты относительно формирования издержек предприятия та их классификации. Определено, что, анализируя уровень себестоимости единицы продукции, можно правильно решать вопросы относительно целесообразности выбора объектов предпринимательской деятельности.

Ключевые слова:

ПРОИЗВОДСТВЕННЫЕ ИЗДЕРЖКИ, СЕБЕСТОИМОСТЬ, ПРОДУКЦИЯ, ЭКОНОМИЧЕСКАЯ ВЫГОДА, ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ ПРЕДПРИЯТИЯ, ОРГАНИЗАЦИЯ ПРОИЗВОДСТВА

Статья надійшла 20.04.10 р.